

Aromâni în Dobrogea înainte de 1877

TUDOR MATEESCU

La 1870, transilvăneanul Nifon Bălășescu, cunoscut om de cultură, fost participant la revoluția de la 1848, găsea în Dobrogea un mare număr de români, făcând totodată constatarea că o mare parte dintre ei „acolo sunt născuți și crescuți, acolo s-au pomenit din vechime, neam de neamul lor”. La aceștia s-au adăugat alții, „veniți acolo mai în urmă din toată românimea din Dacia lui Traian”, așadar de la stânga Dunării, printre ei aflându-se însă și români originari din Macedonia.¹

Această ultimă informație reflectă desigur o situație mai veche, pentru care nu avem însă până acum dovezi dinainte de mijlocul secolului al XIX-lea. Putem presupune însă că, trăind în cadrul aceluiași stat — Imperiul otoman — contactele dintre românii macedoneni (aromânii) și românii din Dobrogea (făcând parte din ramura daco-română) aveau atunci o vechime de mai multe secole. Spiritul întreprinzător al aromânilor și mai ales practicarea negoțului, i-au împins să cutreiere, din timpuri imemorabile, o arie geografică întinsă, în care, pe primul plan s-au situat teritoriile locuite de frații lor daco-români, cu care se puteau înțelege în aceeași limbă, aproape fără vreo dificultate. Printre primele provincii românești aflate în drumul lor era Dobrogea, situată în hotarele statului stăpânitor comun și străbătută de căi comerciale bine cunoscute.

Potrivit datelor pe care le posedăm, cei mai mulți dintre românii macedoneni veniți și stabiliți în Dobrogea se ocupau cu negoțul. În vara anului 1834, Sterie Boceami, aromân stabilit la Brăila, întreprinde o călătorie la Silistra², foarte probabil în scopuri comerciale.

În februarie 1844, se prezenta la carantina Călărași un tânăr, Anastase Theologu, „cuțovlah” (denumirea dată de greci aromânilor), de fel din Monastir (Bitolia). El declara că lucrase peste doi ani la un turc, Regep Aga, din Silistra, dar fiindcă „însuși stăpânitorul cetății Silistriei” a vrut să-l turcească în mod silnic, a fost nevoit să fugă în Țara Românească³.

În decembrie 1845, printre neguțătorii care veneau din Dobrogea la Brăila figura și N. Tafrali de la Tulcea⁴ fără îndoială un ascendent al distinsului istoric al artei, Orest Tafrali, despre care se știe că era român macedonean de origine, născut în Tulcea.

La 18 octombrie 1867, învățătorul Costache Petrescu de la școala română din Silistra scria că, în acel oraș, se găseau atunci statornicite

¹ Nifon Bălășescu, *Românii din Turcia*, în „Biserica și școala”, I, Arad, 1877, p. 369.

² Dumitru Limona, Natalia Trandafirescu, *Documente economice din arhiva casei comerciale Ioan St. Stamu*, vol. I, 1714—1878, București, 1983, p. 384, rez. 1507.

³ Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 1098/1844, f. 53.

⁴ Ibidem, dosar 1110/1845, f. 246—247.

10 familii de români macedoneni ⁵, printre care erau „mai mulți comercanți”. El remarca faptul că aceștia își dăduseră până atunci copiii la școala grecească, ceea ce îi arată ca fiind originari din Grecia, dar că tocmai începuseră „a-și trimite copiii să învețe în școala noastră maternă lor limbă”. În acest raport al său către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice de la București, Costache Petrescu adăuga următoarele: „Am auzit că sunt cărți imprimate cu litere romane în dialectul lor. Bine ar fi să am vro trei sau patru exemplare istorice ca să le dau copiilor lor spre a le citi acasă și cu acest mod să se întărească zelul de a apăra drepturile naționale”. ⁶ În anul școlar 1870—1871 de pildă, au învățat la școala română de la Silistra mai mulți copii de aromâni, pe care ni-i arată ca atare numele de botez de origine grecească (nu și cele de familie, care toate fuseseră românizate în -escu): Aristotel, Evanghele, Pericli, Demosten, Lefter, Effimia, Enachi, Pandeli, Stavri, Malagmatina, Calliope, Eleftheria. ⁷

Negustori aromâni se aflau stabiliți, fără îndoială, și în alte orașe dobrogene. Din memoriile săceleanului Nicolae Țarcă știm că, în ultimii ani ai stăpînirii otomane, se găsea la Hârșova, în cartierul turcesc, „prăvălioara” unui român macedonean, care a fost jefuită de trupele ruse după intrarea acestora în localitate ⁸. Trebuie să presupunem că astfel de prăvălii existau și în celelalte centre urbane ale provinciei, ca Tulcea, Chiostengea, Sulina, Măcin, Medgidia ș.a.

Printre aromânii veniți în Dobrogea se aflau însă și oameni de alte profesii. Astfel, pe la 1856, meșterul Costea Cristea, despre care se știa că era român macedonean, construia în satul Cârjelari clădirea care avea să fie transformată mai târziu în biserica românească ⁹. Alții veneau ca învățători pentru școlile românești ale provinciei. Așa a fost Ion Buzdugan, originar din părțile Salonicului, stabilit, prin 1860, în satul Pisica. La început el necunoscând alfabetul latin, a mers la Galați și l-a învățat, predându-l după aceea și elevilor săi. De la Galați aducea și manualele școlare necesare. Deși aspru, Ion Buzdugan s-a dovedit un bun dascăl, mulți dintre elevii săi păstrându-i o amintire frumoasă și recunoștință ¹⁰. De asemenea, la Ostrov, cazaua Silistra, funcționa, în 1874, ca învățător, Grigore Goșea, după nume tot român macedonean. În acel an el întocmește, din dispoziția lui Costache Petrescu, statistica românilor din acest sat. ¹¹

Au fost însă și alte căi prin care aromânii au luat contact cu Dobrogea și s-au așezat în această provincie. Un caz aparte ni se pare deosebit de interesant. Cu puțin înainte de 1870 a fost numit guvernator (mutesarrıf) al sadjacului Tulcea un oarecare Ismail Bey, originar din Albania, om tâ-

⁵ La 1870, în statistica românilor de la Silistra, întocmită de Costache Petrescu, apare și un Gușu, nume tipic macedo-român. (Ioan N. Roman, *Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877*, în „Analele Dobrogei”, I, 1920, nr. 3, p. 388).

⁶ Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 480/1867, f. 10.

⁷ Ibidem, dosar 193/1870, f. 118—123.

⁸ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, în „Analele Dobrogei”, XIII—XVI (1932—1933), p. 46.

⁹ Apostol D. Culea, *Cît trebuie să știe oricine despre Dobrogea*, București, 1928, p. 139—140.

¹⁰ Ioan Georgescu, *Învățămîntul public în Dobrogea, — 1878—1928 Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 642.

¹¹ Ioan N. Roman, *op. cit.*, p. 391.

năr și învățat, cunoscând limbile albaneză, turcă, greacă și latină¹² și dornic să aplice reformele care se introduceau atunci în Imperiul otoman¹³. El l-a sprijinit foarte mult pe Nifon Bălășescu în înființarea școlilor românești din Dobrogea, numindu-l chiar, în 1871, „director” al acestor școli¹⁴. Peste doi ani, acesta avea să afle că Ismail Bey era de fel român macedonean din Albania¹⁵, evident trecut la islamism, ceea ce explică atitudinea sa favorabilă, chiar de la începutul guvernării sale, față de românii dobrogeni, atitudine pe care n-o întâlnim la nici unul dintre predecesorii și urmașii săi. Cu el a venit, așa cum consemna, într-un raport din martie 1871, delegatul României la Tulcea, „o mulțime dintre rudele și cunoștințele sale”¹⁶, așa dar și alți aromâni din Albania s-au stabilit atunci în Dobrogea.

Deși statorniciți în număr redus înainte de 1877 în provincia dintre Dunăre și Marea Neagră, românii macedoneni au avut un netăgăduit aport la dezvoltarea economică și culturală a acestui teritoriu și la întărirea elementului românesc autohton. Era prefigurată astfel colonizarea lor de mai târziu, când, tocmai în acest colț al României, li s-a oferit aromânilor, lovți crunt de vicisitudinile istoriei, o nouă patrie și un nou început de existență națională, în mijlocul fraților din ramura daco-română.

R É S U M É

Pendant la domination ottomane en Dobroudja dans cette région se sont installés des roumains venus des autre territoires roumains qui vivaient ici auprès de leurs frères autochtones. A partie du milieu du XIXème siècle, ici se sont installés des macédo-roumains, dont les territoires étaient dans l'Empire Ottoman. La plupart d'eux sont venus comme commerçants; les autres étaient artisans ou instituteurs dans les écoles roumaines de la région. Leur installation en Dobroudja avant 1877, bien que réduite, annonce la colonisation officielle qui a eu lieu après la Première Guerre mondiale.

P R É C I S

During the ottoman reign not only native Romanians but also Romanians from the other Romanian territories settled in Dobrodja. Beginning with the middle of the 19th century here there settled Macedo-Romanians house native lands were within the Ottoman Empire, too. Most of them came as merchants, others as craftsmen or as teachers in the Romanian schools of the province. Their settlement in Dobrudja before 1877, though their were not numerous foreshadows the official colonisation wich produced under Romanian reign, after the First World War.

¹² T. G. Bulat, *Un căldtor ardelean la românii din dreapta Dunării*, în „Revista geografică română”, V (1942), nr. 3, p. 121.

¹³ Arhiva M.A.E. vol. 298, f. 133.

¹⁴ Nifon Bălășescu, *op. cit.*, p. 353.

¹⁵ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 121.

¹⁶ Arhiva M.A.E., vol. 298, f. 133.